

רמב"ן לפרשת לך לך - מעשה אבות סימן לבנים

העמק דבר בראשית פרק ל: אל עקד וכל חוס בלאו לכו. היינו העזים, אשר אותם לא הסיר לבן רק החייסים העקודות, והיו העזים הללו לתועלת הכשבים שיולידו שחורות מעט. וראוי לדעת ש"ע"ג ש"עשה יעקב פעולה נמרצה, מ"מ בלי השגחה פרטית לא היה מקום שיוליד כל כך כפי התנאי, אלא העיקר היה השגחה בצירוף איזה פעולה כדרך נס נסתר, כמו מעשה אלישע הנביא ש"והיה ליהורם המלך לירוח, וזוה כבש אח מלך ארם, וכמו לעגון קללה בעת רע ר"ל איחא באיכה רבתי שהמכה במקל בין י"ז בחמוז לט' באב מכה מלאך המשחית במקל של ברזל וממיה, כך הוא לבדקה פעולת האדם מעט גורם מעשה רבה מלמעלה. וז"ל מעשה אבות סימן לבנים בגלותו בקרב עמים רבים, שהיה האללחות חלויה בחריכות ויתרון דעת ובהכשר וסייעתא דשמיא גומר עליהם, כמו ש"עשה יעקב אבינו]

בראשית פרק לו פסוק מג: אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה אלושי אדום למשבתם בארץ ארזתם הוא עשו אבי אדום:

רמב"ן: (מג) מגדיאל - זו רומי, לשון רש"י. ולא הבינותי זה, כי אם נאמר שיהיה נבואה לימים רבים ולעתים רחוקות, הנה מלכים רבים מלכו לאדום על מלכות רומי, ואין רומי אלוף, אבל היא מלכות גדולה ואחמני ותקיפא יחירה, לא היה כמוה בממלכות:

אבל מה שאמרו בפרקי רבי אליעזר (לח) בשכר שפינה את כליו מפני יעקב אחיו נתן לו מאה מדינות משעיר ועד מגדיאל, ומגדיאל זו רומי שנאמר אלוף מגדיאל אלוף עירם. כוונתם בזה מה שהודיעו כמה פעמים, כי היו המקרים בראשונים רמו לזרעם. והנה אלה האלופים האחרונים עשרה עם מגדיאל, רמו שיהיו מלכי אדום בממשלתם במלכות הרביעית עשרה, ימלכו על ארץ אדום, והעשירי מהם ימלך על רומי, ומשם תפסו אחרי כן מלכותם על כל העולם:

ולזה ירמוז שם מגדיאל, שיחגדל על כל אל, כמו שאמר בו (דניאל יא לו) ועשה כראונו המלך ויחרומו ויחגדל על כל אל, וזהו שנאמר (שם ז כד) וקרניא עשר מינה מלכותא עשרה מלכין יקומו ויחרון יקום אחריהון והוא ישנא מן קדמיה. ואמרו בבבאשית רבה (עו ו) כלם ציוצאי ירכו של עשו הכתוב מדבר. ודרשו (שם פג ד) אלוף עירם, שהוא עמיד לערום תיסוריות למלך המשיח, במהרה יגלה:

בראשית פרק יב (ו) ויעבר אברהם בארץ עד מקום שקם עד אלון מורה והקנעני אז בארץ:

רש"י: ויעבר אברהם בארץ - נכנס לתוכה:

עד מקום שקם - להחפול על בני יעקב כשיבאו להלחם בשכם:

אלון מורה - הוא שקם, הראהו הר גריזים והר עיבל שקם קבלו ישראל שבועת התורה:

רמב"ן: ויעבר אברהם בארץ עד מקום שקם - אומר כך כלל תבין אותו ככל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותיו בדרך קצרה, ואמרו (תנחומא ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יארכו הכתובים בספור המסעות וחיפוח הבאות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיוחדים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לבניא משלשה האבות יחבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו:

ודע כי כל גזירה עירין כאשר תלך מכה גזירה אל פועל דמיון, תהיה הגזרה מחקיימה על כל פנים. ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר ירמיהו ש"והיה לברוך והיה ככלותך לקרוא את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תקעו בבל וגו' (ירמיה נא סג סד). וכן ענין אלישע בהניחו זרעו על הקשה (מ"ב יג טז - יז), ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חן תשועה לה' וחץ תשועה בארם. ונאמר שם (פסוק יט) ויקוף עליו איש האלהים ויאמר להכות חמש או שש פעמים אז הכית את ארם עד כלה ועתה שלש פעמים תכה את ארם:

ולפיכך החזיק הקדוש ברוך הוא את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו, והבן זה. ואני מתחיל לפרש הענינים בפרט בפסוקים בעזרת השם:

ויעבור אברהם בארץ עד מקום שקם - היא עיר שקם, כן זה שם המקום הוא. ושקם בן חמור על שם עירו נקרא. וכתב רש"י נכנס לתוכה עד מקום שקם להחפול על בני יעקב כשיבאו מן השדה עכבים. ונכון הוא. ואני מוסיף כי החזיק אברהם במקום ההוא תחלה, וקודם שנתן לו את הארץ, נרמו לו מזה כי בניו יבשו המקום ההוא תחלה קודם היוחס זוכים בו, וקודם היות עון יוסף הארץ שלם להגלותם משם. ולכן אמר והקנעני אז בארץ - וכאשר נתן לו הקדוש ברוך הוא הארץ במאמר, אז נסע משם ונטע אהל בין בית אל ובין העי, כי הוא המקום אשר כבש והושע בתחלה:

בקיבוץ בני העולם הבא, כמו שזכרנו למעלה, כי הנה כל מה שהוא השתלכות כריך שיהיה לו גבול.

ג. והנה ראתה החכמה העליונה היות ראוי, שזאת ההשתלכות תחלק לשתי וענפית, פירוש - שיהיה בתחילה זמן ההשתלכות לשתיים שבתולדות, ואחר כך לענפים שבהן, והיינו כי המין האנושי כולו היה כריך עדיין שייקבע ענינו כראוי ויחוקק מן הקלוקלים שנהיו בו; ולפי סדר ההדרגה הנה היה ראוי, שיוקבעו בראשונה שרשיהן וראשיהן של תולדות האדם לעמוד במדרגה מחוקקת, ויעמדו בה הם וענפיהם, כי הענפים יימשכו תמיד אחר האור.

והנה הוגבל הזמן להשתלכות השרשית הזו, שמי שיזכה מכלל הנמצאים באותם הזמנים שיהיה שער זה נפתח והיה בידם להגיע לזה הענין, ויכין את עצמו כראוי, יקבע לשורש אחד טוב ויקר, מוכן למעלה הרמה הראויה למי שהוא אדם במצב הטוב, ולא אדם במצב המקולקל, וכן ישיג שיינתן לו להוסיף תולדותיו הראויות לו כולן בבחינתו, פירוש - באותן המדרגה והמצב שכבר השיג הוא בשרשיותו.

והיה הזמן הזה מאד הראשון עד זמן ההפלגה. והנה כל אותו הזמן לא חדלו לדיקים דורשים האמת לרבים, כגון: חנוך, מתושלח, שם ועבר, ומוהרים אותם שיתקנו את עצמם; וכיון שנחמללה סאתם של הבריות, דהיינו בזמן ההפלגה, שפטו במידת משפטו, יתברך שמו, היות ראוי שייגמר זמן ההשתלכות השרשית, והיה קיבץ של הדברים, שיוקבע מה שראוי ליקבע בבחינת השרשים, לפי מה שכבר נחגלגל ונהיה עד עת הקץ ההוא. ואז השגית, יתברך שמו, על כל בני האדם, וראה כל המדרגות שיהיה ראוי שייקבעו בהן האנשים ההם כפי מעשיהם, וקבעם בהן בבחינת השרשית, כמו שזכרנו. והנה כפי מה שהנחו הם, כן נגזר עליהם שיהיו מוסיפים התולדות, כפי מה שכבר שוער שיהיה ראוי לשורש ההוא, ונמצאו כולם מינים קבועים בעולם, כל אחד בחוקו וטבעו, ככל שאר המינים שבבריות, וניתן להם להוסיף תולדותיהם בחוקם ובחינתם ככל שאר המינים. ואמנם, נמצאו כולם, לפי המשפט העליון, ראויים לישראל במדרגת האנושיות השפלה שהגיעו לה אדם הראשון ותולדותיו מפני החטא, ולא גבוהים מזה כלל, ואברהם לבדו נבחר במעשיו ונחעלה ונקבע להיות איש מעולה ויקר, כפי מציאות האנושיות במדרגתה העליונה, וניתן לו להוסיף ענפיו כפי חוקו. ואז נתחלק העולם לשבעים אומות, כל אחת מהן במדרגה ידועה, אבל כולן בבחינת האנושיות כשפלותה וישראל בבחינת האנושיות בעליונה.

משך חכמה בראשית פרק טו (טו) תקבר בשיבה טובה. "שיעשה תשובה ישמעאל דימיו". הנה מעשה אבות סימן לבנים, הוא רמז שבני ישמעאל באחרית הימים יתקברו להאמת ויאמינו בה' אחד ורמב"ן פרשת בראשית, ויבדלו מן העובדי כוכבים, כמו שכתב רבינו [בשקוב]. וזה שביקש יחזק על עשו יוחן רשע, הוא שגם הוא יתרחק מעבודה זרה באחרית הימים, והיתה התשובה "בארץ נכחות (יעול)", לכן "כל יראה גלות ה'" (ישעיהו כו, י), והיה עובד עבודה זרה עד "ביום ההוא יהי' ה' אחד (ושמו אחד)" (זכריה יד, ט).

ביאור הגר"א לתיקוני זוהר (כה:): (מועתק בדילוגים)

כי יעקב בלבן דוגמת ישראל במצרים כמו שכתוב האבות הן סימן לבנים. גלות יעקב ואחר כך לקח את כל רכושו כמו שכתוב "הנה ראיתי את כל אשר לבן עושה לך" וכן "וינאלו את מצרים"

ובמהל לקח לבן ברכו דוגמת מטה מצרים... וכמו שברח יעקב כן במצרים שאמר דרך וכו'

וכן "דרך שלשת ימים" וכן "ויגד ללבן ביום השלישי וכן השיגו ביום השביעי כמו שכתוב וירדוף אחריו דרך וכו', הכל כמו במצרים. וכן כל המעשה למי שמדקדק ולכן אמרו בספור ילאית מצרים ודורש מ'ארמי אובד אבי' עד וכו'...

דרך ה' חלק ב פרק ד

והנה בחטאו ירד מאד ממדרגתו, ונכלל בו מן החושך והעכירות שיעור גדול, וכמו שזכרנו, וכלל המין האנושי ירד ממדרגתו ועמד במדרגה שפלה מאד, בלתי ראויה למעלה הרמה הנלחית שהתעתד לה בראשונה, ולא נשאר מזמנו ומוכן אל למדרגה פחותה ממנה פחיתות רבה, ובבחינה זאת הוליד תולדות בעולם, כולן במדרגה השפלה הזאת שזכרנו.

ואמנם, אף על פי כן לא חדלה מהימנא בכלל מדרגת המין האנושי, מאד שרש האמיתי, בחינה עליונה מן הבחינה שהיה המין הזה אז בזמן קלקולו, ולא נדחה אדם הראשון לגמרי, שלא יוכל לשוב אל המדרגה העליונה, אבל נמצא בפועל במדרגה השפלה ובבחינה כחיות אל המדרגה העליונה.

והנה נתן האדון, ברוך הוא, לפני התולדות הן שנמצאו באותו הזמן את הבחירה, שיתחזקו וישתדלו להחזרת מן המדרגה השפלה ולקיים עצמם במדרגה העליונה, והניח להן זמן לדבר, כמו ששיערה החכמה העליונה היותו נאות להשתלכות הזו, ועל דרך מה שמנחה עתה לנו, לשנהיה משיגים השלמות והמדרגה